

Assagador del barranc dels Horts a Ares del Maestrat (Alt Maestrat).

LES VIES PECUÀRIES

CAMINS DE TRANSHUMÀNCIA VALENCIANS

Teresa Casquel

Dins del viari tradicional, les vies pecuàries, camins de bestiar o de transhumància, posseeixen elements que les distingeixen de la resta, ja que la seua funció és canalitzar el tràfec de bestiar oví, caprí i vaquí.

En realitat són camins fressats pel pas dels animals que, en èpoques remotes, recorrien salvatges el territori. Més tard, molts d'aquests camins es van convertir en el que coneixem avui com a vies ramaderes.

Generalment, els treballs d'investigació han enfocat el fenomen transhumant considerant-lo patrimoni exclusiu del Regne de Castella, per la importància econòmica que la institució de la Mesta va tenir en èpoques medievals. No obstant això, no s'ha tingut en compte que va ser una activitat freqüent en la resta de la Península Ibèrica, a excepció dels llocs on s'asseguraven els pasturatges durant tot l'any.

El fonament de tot viatge ramader és la cerca de pasturatges d'hivern o d'estiu per a l'alimentació dels animals.

La singularitat valenciana, enfront d'altres itineraris pecuaris de la resta de la península, és que, per la seua constitució geogràfica i per tant climatològica, l'espai valencià presenta d'oest a est un canvi de clima i paisatge molt bruscat en una distància curta.

Els nostres punts d'hivernada ramadera se situen, sobretot, en els sectors costaners i en els piemonts de les zones prelitorals. Fins a aquestes pastures viatgen els ramats de les fredes terres del cordó format per les serres ibèriques de Terol i Conca.

De manera menys freqüent, els ramaders valencians busquen els pasturatges de primavera i d'estiu en les muntanyes de Gúdar i Javalambre.

S'estableix així una reciprocitat entre les poblacions de la muntanya ibèrica i les de la franja mediterrània. Aquest intercanvi ha fomentat relacions que apareixen documentades des de la reconquesta cristiana, però que obeeixen a usos i costums fins i tot anteriors a aquell moment

A més de la curta distància entre els extrems, la nostra transhumància va tenir en el seu moment uns senyals d'identitat propis de la Corona d'Aragó, basats en un sistema institucional ramader en què els poders locals tenien la paraula en les corts de pastors o lligallos, formes i models molt allunyats del centralisme de la Mesta.

Enfront de denominacions com ara les *cañadas*, *veredas* i *coladas*, de la transhumància castellana, les vies pecuàries espanyoles han tingut denominacions pròpies en els diferents territoris, i, així, en l'antic Regne de València, la denominació vernacla d'aquests camins era

assagadors, lligallos i passos, entre altres. A aquests noms genuïnament valencians es van imposar els castellans arran de la pèrdua dels Furs de València l'any 1707, tot i que, a pesar d'aquest fet traumàtic, encara en l'actualitat es conserven les dites veus en la toponímia i en la parla, i els lligallos o corts de pastors van continuar dirimint litigis fins al segle XIX.

Una crisi iniciada entre els segles XVI i XVIII amb l'ampliació de rompudes de terres a costa de zones de pasturatges i la decadència definitiva causada per la

implantació dels ideals del liberalisme econòmic en els segles XIX i XX va projectar un panorama gens falaguer per a les vies pecuàries.

No obstant això, avui pràcticament desapareguda la seua funció primordial com a receptores de flux transhumant, la llei de vies pecuàries de 3/1995 ha acceptat altres usos alternatius relacionats amb activitats a l'aire lliure. Es reconeixen els seus valors tant mediambientals com històrics, així com el patrimoni arquitectònic que s'hi associa i que ofereix la possibilitat de millorar el coneixement del paisatge valencià i d'evocar el món tradicional de muntanya. ☺

Teresa Casquel. Llicenciada en Geografia i autora de diversos llibres sobre vies pecuàries i camins tradicionals en la muntanya.